Studium ciziny.

Dr. Karel Nermut.

Pruské poslanecké sněmovně předložila koncem ledna 1917 vláda pamětní spis o podporování studia ciziny, který má býti zároveň odůvodněním položek rozpočtových, tomuto účelu věnovaných, prozatím ostatně neznačných — spis sám však, velmi pozoruhodný jak cílem, jejž si vytýká, tak způsobem, jejž k provedení jeho volí, pokládá se za jedno z východisek nového poválečného kulturního rozvoje Německa, má však zajímavost i pro nás, věcnou i národněpolitickou.

Němci jsou dnes národ světový, pro Němce dneška jsou prý důležity všechny země, světadíly a moře naší zeměkoule — Němci musejí tudíž svět a jeho národy a plemena i jejich přirozené, hospodářské a kulturní podmínky znáti, aby se vymanili z úzkého obzoru vnitrozemského, aby krátkozraké posuzování zahraničních otázek s hlediska středozemského a vnitropolitického — jak zvráceně byly v Německu ještě na samém počátku války posuzovány poměry ruské, indické nebo japonské! — zaměnili volným, širým rozhledem přes celý svět! Právě válka poučila ty, kdož to nevěděli, jak hrozná byla naše neznalost zahraničního smýšlení, jak strašně nutné jest nám státovědecké porozumění přítomnosti, praví se v pamětním spise. Nejde pouze, ba ani v přední řadě, o školení úředníků nebo jiných interesentů, kteří mají býti posláni do ciziny, nýbrž také o vědeckou znalost ciziny a o buzení vněpolitického zájmu a porozumění v tuzemsku, a sice právě pro ty, kdož nikdy nepřekročí hranic Německa a kdož tvoří massu vzdělané vrstvy Německa, snad ještě více, aby mohli nedostatek osobního názoru nahraditi studiem. Cizina, která byla již dříve předmětem vědy, zůstane jím měrou ještě zvýšenou, k tomu přistoupil však i praktický požadavek výcviku pro cizinu a přistoupí nadto i vytvoření »národního vzdělání zahraničního« pro co nejširší vrstvy inteligence, co možná pro všechno akademické občanstvo; každý akademik musí pokládati za čestnou povinnost, aby se státovědecky — hospodářsky, právně nebo politicky — vzdělal a vnitřně zaujal stanovisko k velikým problémům světové politiky a světového hospodářství.

Z toho pak plyne, že dlužno odmítnouti ideu jediného velikého říšského učiliště, snad dokonce vysokoškolského, v Německu, pro studium ciziny, jehož by se tam dostati mohlo nanejvýš jen několika stům vyvolenců, nýbrž poskytnouti dlužno těmto studiím organické místo v živém proudu akademického studia na všech místech, kde se vzdělává německá mládež akademická — tedy ne centralisace, ne snad říšská »mezinárodní akademie« nebo »cizinská vysoká škola« a pod. honosné organisace se zvučnými jmény, nýbrž decentralisace dle jednotlivých států s universitami a technikami, jejichž vládám musí býti zůstaveno, chtějí-li pěstovati spíše

vědeckou práci nebo školení úředníků a interesentů nebo konečně všeobecnou politickou výchovu inteligence národa, a konečně všude navázání na zařízení již trvající, hledání a výchova odborněznalých učitelů, rychlé uchopení se všech možných zárodků a počinů pro vzdělání vněpolitické, znenáhlý organický vzrůst.

Cizinská studia přinesou arci novotu již přeskupením disciplin vědeckých. Mluví-li se o odborných studiích, myslí se při tom na práva, filologii, dějiny, zeměpis a j. veliké vědné obory — avšak odborné studium ciziny přesahuje rámec jednotlivých disciplin, specialista pro určitou zemi — Rusko, Čínu, Severní Ameriku a pod. — potřebuje nejen znalostí filologických (t. j. zde jazykových), nýbrž i státovědeckých, historických a zeměpisných, musí především znáti všechnu sociologickou skladbu země a všechno její mnohotvárné cítění a myšlení a jemu rozuměti, připravuje se zde tedy ve zvláštním oboru vědy použitím jejím pro praxi nové rozčlenění, které vědám nic neubírá, vede však k novému seskupení pouček vědných v podstatě dle určitých velkých okruhů kulturních.

Věcně jde tu vlastně o zmodernisovaný návrat k zařízením minulosti. V 18. století docházela na německých universitách značné obliby zvláštní kolegia cestovatelská a časopisecká (Reise- und Zeitungskollegien). Konávala se obyčejně jakožto veřejná (publika) v sobotu a podávaly se v nich zprávy o nejdůležitějších politických událostech, o nichž během týdne časopisy přinesly zprávu — časopisectví bylo tehdy arci teprv v plénkách —, a s druhé strany dávaly zámožným studentům zprávy, jak by s užitkem mohli cestovati. V tomto smyslu poskytovaly leccos, čeho by i dnes ještě bylo potřebí: nebylo tehdy sice tak pohodlných Bädekrů, Meyerů, Griebenů a pod., ale tato čtení poskytovala poměrně více návodu k vědeckému cestování, nežli ho je dnes.*)

Tato čtení, k nimž připojovala se při svém vzniku čtení statistická ve starším smyslu »nauky o státních pamětihodnostech«, udržela se dlouho vedle těchto vlastních přednášek statistických, zanikla však časem: akademické vyučování se stalo soustavnějším, vědné obory spořádány a rozčleněny pojmově a tvořily v celku více logický systém, na místo víc territoriálního uspořádání studií, souborných nauk o tuzemsku a o jednotlivých zemích ciziny, vstoupily věcně rozčleněné disciplíny zeměpis, statistika, dějepis, ústavní právo, národní hospodářství atd. Teprv když v posledních třiceti letech politický rozvoj Německa vedl přes kontinentální a středostátní názory a záměry Bismarckovy éry k světopolitickým plánům a hlediskům periody Vilémovy, šel s politickým pokrokem i nový zájem o studium ciziny. Seminář pro orientální jazyky v Berlíně byl vybudován a věnován výchově diplomatů a konsulů, některé z nově vzniklých vysokých škol obchodních (zvl. Kolín n. R.) zařídily se již předem jakožto školy cizinské, r. 1908 založen byl

*) Schnapper-Arndt, Sozialstatistik, Lipsko 1908, str. 7.

koloniální ústav v Hamburce*), při universitě v Kielu byl k oslavě čtvrtstoletí vladaření Viléma II. v únoru 1914 založen »královský ústav pro námořní dopravu a světové hospodářství«, když bylo již r. 1911 podobné oddělení přičleněno k státovědeckému semináři této university r. 1899 Hasbachem založenému,**) a založena »německá společnost světohospodářská«, aby ke společné práci sdružila všeliké kruhy vědecké i politické, na otázkách světového obchodu a dopravy i mezinárodních hospodářských problémech interesované,***) v únoru 1914 jednáno v pruském sněmu o několika návrzích na zvelebení cizinských studií a současně říšský sněm vyzval kancléře, aby předložil pamětní spis o vybudování berlínského semináře pro východní jazyky ve vysokou školu cizinskou, ke množícím se podnětům ze spolků a společností na styku s cizinou interesovaných ani nehledíc.

Nynější pamětní spis pruské vlády spolu s rozpočtovými návrhy tomuto podnětu ještě nyní za války vyhovuje.†) Chce pro Němce výchovu k světovému národu, která se prý neděje konsuly a diplomaty, nýbrž rozšířením vzdělavacího horizontu inteligence a jejím světohospodářským myšlením, které teprv zjedná v tuzemsku nezbytnou resonanční půdu pro práci hospodářských a kulturních průkopníků německých v cizině a které s druhé strany právě kontrastem s cizinou přivede vzdělanému Němci plně k vědomí díla jeho vlastní národní kultury. Prof. Wiese nevidí jiného prostředku, jak národy po válce vyvésti z tísní doby nežli: praktický, ven do světa k obchodu, dopravě a vzájemnému podporování, a druhý s tím souvislý duševní, viděti, pozorovati a na širém poli zkušenosti správně měřiti — všeobecným pěstěním cizinských studií se nejen podepře jednotná a důsledná politika národní, nýbrž odstraní se zároveň i »všeliké všeněmecké fantastování, protože toto může prospívati toliko na půdě neznalosti«.

Provedení zamýšlí se, jak řečeno, pod hesly decentralisace (i pokud jde jen o Prusko) a postupný rozvoj navázáním na učiněné již malé počátky. Školení zahraničních úředníků říše ponechává se jen v Berlíně, na jednotlivých vysokých školách mají býti dle territoriální jich polohy a dřívějších tradic určité obory cizinské nauky pěstěny se zvláštním důrazem: v Kielu ukazuje královský ústav pro námořní dopravu a světové hospodářství cestu do zámoří, v Bonnu jest blízkostí Francie a Holandska dáno studium kulturního okruhu románského a holandského, v Královci a Vratislavi je pro učení i badání zvláštního významu svět slovanský — tyto university budou tedy znenáhla vybudovány ve střediska

*) Srv. k tomu »Auslandsstudien« v. Leopold v. Wiese, Berl. Tgblt. z 20. února 1917.

**) Prof. Dr. Bernhard Harms, Weltwirtschaftliche Forschung und Lehre, Weltw. Archiv 4. sv., 1914 str. 1 a násl. Statut tohoto král. ústavu otištěn tamt. str. 11 a násl.

***) Viz zmínku v O. N. 1914 str. 105.

†) Obsírný z něho výtah v Kölnische Zeitung č. 104 z 31. ledna 1917.

zvláštního odborného vzdělání pro obory jimi pěstované, arci bez úkoru jejich rázu celkového, protože studium ciziny bude vždy jen skromnou částí celkové práce vědecké. Budou zřízeny mimořádné profesury na universitách v Berlíně pro orientální pomocné vědy a v Münsteru pro nauku o křesťanském orientu (turecké kursy pro islamský orient jsou již zařízeny na mnoha universitách) a současně zařizuje se tam na fakultě filosofické a přírodovědecké orientální seminář, konečně zřizují se lektoráty pro bulharštinu v Berlíně a v Bonnu dle tamního tradičního již pěstění románských jazyků lektorát pro španělštinu. Jinak nepůjde prozatím o pevné stolice, nýbrž o »docentury z příkazu«, dle poměrů buď pro celý semestr nebo pro kurs nebo i jen ojedinělou přednášku a pro určité otázky i od mužů z prakse i z hospodářského života nebo ze zahraniční služby říšské, specialistům z jedné university budou umožněny hostovní přednášky na druhých. Učební příkazy udělí se i pro specielní geografii a zeměznalství jednotlivých cizích zemí se zvláštním zřetelem k hospodářskému zeměpisu (vedle obvyklých hlavních čtení geografických); pro cizozemská práva, a to pro angloamerické, románské, nordické, slovanské, orientální, čínské a japonské; pro nauku o hospodářství ciziny a o vztazích všehospodářských vůbec; pro dějiny, zejm. i pro náboženské a kulturní dějiny cizích národů, jakož i pro současnou historii zahraniční. Při tom se má zkusiti, buď v časovém pořadu nebo dle zvláštního rázu jednotlivých universit uvésti k porozumění studujících vždy celý jednotlivý okruh kulturní.

Myslíme, že z těchto německých snah plyne poučení i pro nás. Na české universitě pěstují se od let a druhdy jen nezištnou obětavostí dotyčných osob jazyky západní i východní vědecky i prakticky, stolicemi i lektoráty v rozsahu jinými rakouskými universitami sotva překonávaném; máme výborné profesory a docenty zeměpisu a dějepisu, kteří specialisovali se i pro určité země a skupiny zemí a hledí při jejich líčení i k rozvoji a poměrům hospodářským a politickým, náboženským i kulturním; máme i pro popularisování cizineckých vědomostí zařízení dobře účinkující (vysokoškolskou extensi, Osvětový Svaz a pod.) a i na českých obchodních akademiích vyučuje se cizím jazykům i obchodnímu zeměpisu měrou velmi rozsáhlou.

Jsou to však většinou jen disjecta membra bez časového a místního sečlánkování a soustavnosti. Nemohly by na př. býti dohodou všech zúčastněných činitelů — vysokoškolských i obchodních profesorů, docentů, Národohospodářského ústavu při České akademii, obchodních komor atd. — organisovány soustavně asi dvouleté přednáškové a seminární kursy o zeměpisu a dějepisu, o hospodářství a právu a pod. určitých států nebo skupin pro posluchače nebo absolventy vysokých škol, absolventy obchodních akademií, technické a komerční úředníky a j., kteří jazyk dotyčné země již znají nebo jej dokázatelně intensivně studují, a to kursy a přednášky nejen od učitelů z povo-

lání, nýbrž i od úřednictva našich zájmových korporací, pokud se zabývají stykem s cizinou, od inteligentních odborníků a obchodníků a jejich zřízenců, kteří dotyčnou cizinu anebo požadavky obchodu s ní z vlastní zkušeností znají, a nemohli by pak tito dobře vybraní a připravení posluchači býti s veřejnou pomocí posláni »ven do světa k tržbě, obchodu a vzájemnému podporování«, aby tam byli průkopníky našeho exportu nebo aby vrátíce se, přenášeli k nám cizí pokroky technické a čilost podnikatelskou?

Také pro Rakousko není pruský postup bez zajímavosti. Prusko se neboji decentralisace a chce zvláštního rázu a druhdy jen teritoriálního položení každé university využiti pro zvlášť bedlivé studium věcně, tradicionelně nebo místně nejbližšího okruhu kulturního, nejenom Berlín, nýbrž i Královec a Vratislav, Kiel a Hamburk, Münster a Bonn atd. Proč tedy v Rakousku, když máme již jen jedinou německou exportní akademii ve Vídni, která právě nyní přesídlila do vlastních nádherných místností, a jedinou opět německou konsulární akademii opět ve Vídni, nevyužíti alespoň pro jejich žákovský příliv a pro budoucí věcné i místní povolání jejich absolventů oné rozmanitosti přirozeného nadání, jazykových vloh a mezinárodních sympatií, jaké poskytuje národnostní pestrost Rakouska? Proč však neuvésti i na jiných místech státu — v Praze, Haliči, Terstu nebo Zadru — a jinojazyčné — české, polské, chorvatské a pod. — ústavy, samostatné nebo k jiným přičleněné, se specielním cizinským posláním vždy dle »zvlášního tonu« dotyčného území a národa? Také Rakousko, byť i nemělo snah imperialistických, bude potřebovati styku s celým světem, západním i východním a jižním, a v nesnadné soutěži s jinými státy, i se samým třebas sebe více spřáteleným Německem, nemělo by opomíjeti zvláštního rázu a talentu žádného jednotlivce a žádného národa — národnostní protekce je pro stát právě tak škodlivá jako osobní protekce pro úřady a podniky, odsuzují-li Němci v říši svoji předválečnou diplomacii zahraniční, oč nespokojenější mohli být Rakušané na př. se svými konsuláty v cizině. Národnostní rozmanitost Rakouska není toliko jeho potíží nebo vadou po stránce ústavní a správní, nýbrž i jeho předností, a to nejen snad po stránce umělecké; bohužel nedovedlo však dosud z této přednosti náležitě těžiti a přehlížečné zanedbání národnostních individualit a nadání se na konec projevilo v opozdilosti celkové, hospodářské i kulturní a politické. Bude alespoň pro budoucnost, válečnými tísněmi vynuceno, v Rakousku platiti Bethmann-Hollwegovo heslo: »Volná dráha všem zdatným«, ale ovšem i jednotlivcům i národům?